

Boekbespreking

De Profeten

J. de Vreugd

**Abraham Joshua Heschel, *De Profeten*. Uitgeverij Skandalon, Vught 2013
ISBN 978-94-90708-74-0 Prijs € 50,-**

Heschel was een van de meest toonaangevende Joodse theologen en filosofen uit de twintigste eeuw. Hij werd in Warschau in een chassidisch milieu geboren; zijn vader was een bekende chassidische rebbe. De familie telde vele rabbijnen. Ook hij volgde de orthodoxe rabbijnenopleiding, en werd al op jonge leeftijd rabbijn. Als basis voor zijn verdere leven en werken deed hij toen al de kennis op van het traditionele Jodendom: uit de boeken, maar vooral ook uit het leven, door zijn omgeving.

Maar hij stapte uit die beschermde wereld, de academische in, en ging studeren in Berlijn aan de Humboldt-universiteit.

In Berlijn volgde hij ook de rabbijnenopleiding aan de liberale 'Hochschule für die Wissenschaft des Judentums', waar o.a. de beroemde Leo Baeckdoecerde, om later Martin Buber op te volgen als leider van het 'Jüdisches Lehrhaus' te Frankfurt. Door de Gestapo werd hij gedeporteerd naar Polen, waar hij Joodse filosofie en Thora doceerde aan het 'Instituut voor Joodse studies' te Warschau. Enkele weken voor de Duitse inval in Polen wist hij Warschau te ontvluchten naar Amerika, waar hij de rest van zijn leven doorbracht en aantal van gerenommeerde Joodse instituten en universiteiten doceerde in de filosofie, in rabbijnse literatuur, in Joodse ethiek en mystiek. In de Verenigde Staten identificeerde hij zich het meest met het zogenaamde Conservatieve Jodendom, een stroming die tegen de orthodoxie aanzit,

maar toch iets vrijer omgaat met de traditie. Hij was dus thuis in alle stromingen die het Jodendom kent, maar kende ook de niet-Joodse wereld goed. Voortdurend was hij op zoek naar de kern van het Jodendom vanuit zijn geloof in de openbaring van God aan Israël. Zijn familie werd vermoord gedurende de Sjoa. Ook dat heeft uiteraard zijn leven gestempeld. Nooit keerde hij terug naar Duitsland of Polen. Hij schreef eens: 'Als ik naar Polen of Duitsland zou gaan zou iedere steen, ieder boom mij herinneren aan verachting, haat, moord, aan vermoorde kinderen, aan levend verbrande moeders, aan door verstikking omgebrachte mensen'.

Diverse publicaties van Heschel werden ook in het Nederlands vertaald, zoals 'God in search of man', 'God zoekt de mens'. Deze titel kan typerend heten voor Heschels denkwereld: niet de mens zoekt God, maar God zoekt de mens; de boodschap van de Hebreeuwse Bijbelse geschriften is niet de boodschap van een menselijke religie die zich bijv. via de mystiek opwerkt naar het goddelijke, maar de boodschap van Gods pathos voor ons mensen. Met opzet gebruik ik nu het woord *pathos*, omdat dat aangeeft waar het ten diepste om gaat: het pathos, de hartstocht, de hartstochtelijke betrokkenheid van de Eeuwige bij de geschiedenis van de mensheid. En daarover gaat het in dit magistrale boek over de profeten, dat nu ook in het Nederlands is vertaald. In het voorwoord schrijft dochter Susannah Heschel (zelf ook hoogleraar Joodse studies): 'Het begrip 'goddelijk pathos', dat mijn vader introduceert als het centrale theologische element in het onderwijs van de profeten, is afgeleid van het rabbijnse

begrip 'zorè gavoha', een hogere goddelijke noodzaak. God is niet de afstandelijke onbewogen beweger van de Aristotelische traditie, hield hij staande, maar 'de meest bewogen beweger', die diep geroerd wordt door wat mensen doen. Het goddelijk pathos verwijst naar een onafgebroken betrokkenheid van God bij de menselijke geschiedenis maar onderstreept bovendien dat deze betrokkenheid een emotionele verbintenis inhoudt: God lijdt wanneer mensen lijden; wanneer ik een ander mens pijn doe, kwets ik dus God' (pag. 15). Een profeet is daarom een 'getuige van het goddelijk pathos, iemand die getuigenis aflegt van Gods betrokkenheid bij mensen' (pag. 15, 16). Op indrukwekkende wijze komt dat telkens weer naar voren: God is hartstochtelijk op zoek naar de mens, en de profeten leggen daarvan getuigenis af. Israël is daarbij de brug naar de volkeren, de mensheid: via Israël bezoekt en bezielt God de mensheid. En dan gaat het erom, dat Gods bewogenheid ook gestalte krijgt in de menselijke samenleving in het zoeken van gerechtigheid en vrede. Religie vraagt dus om warme 'pathos', betrokkenheid op mens en samenleving. De profeten van Israël laten dat zien, en ook Heschel heeft dat laten zien in zijn vriendschap met Martin Luther King en zijn niet aflatende strijd voor gelijkberechtiging van de zwarte Amerikanen.

De boodschap van de Hebreeuwse Bijbelse geschriften is niet de boodschap van een menselijke religie die zich via de mystiek opwerkt naar het goddelijke, maar de boodschap van Gods pathos voor ons mensen

Dit imposante boek getuigt van een rijke wetenschappelijke kennis, maar laat tegelijk de harte-klop voelen van een *mensch* (zeggen ze in het Jiddisch), die diep geraakt is door het geheimenis van God en het wonder van de profetie. Voortdurend wordt het unieke van Israëls profetie vergeleken met profetische vormen en verschijnselen

in andere religies en culturen. En altijd weer komt het neer op de bewogenheid van God voor de mens in zijn (Zijn) wereld. Zoals Henk Vreekamp schrijft op de achterflap: 'Een profeet verlangt niet naar mystieke ervaring in de nacht maar naar historische gerechtigheid overdag. Hartstochtelijk herschept Heschel dit bijbelse uitgangspunt. Een heilzame boodschap voor onze hedendaagse ego-spiritualiteit. Heschel is actueler dan ooit'. Nog een ander citaat van de flap: 'Een magistraal boek. Glashelder, vlot geschreven en meeslepend. Profeten zeggen onverbiddeijk waar het op staat. Ze appelleren aan het geweten en stellen een wereld van vrede en gerechtigheid in het vooruitzicht' (Christiane Berkvens).